ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА

УДК 378.016:373.3]:376
DOI 10.31654/2663-4902-2019-PP-2-104-112

Бобро А. А.
кандидат педагогічних наук, асистент кафедри педагогіки, початкової освіти та освітнього менеджменту Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя,

Бобро Л. В.
кандидат педагогічних наук, асистент кафедри дошкільної освіти Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя,

Дубровська Л. О.
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, початкової освіти та освітнього менеджменту Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя,

Мовчан В. О.
учитель початкових класів Дружбинського закладу загальної середньої освіти І–ІІІ ступенів Ічнянського району Чернігівської області

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО РОБОТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Стаття присвячена аналізу сутності та структури готовності майбутніх учителів початкових класів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища. У статті наголошується, що процес формування готовності майбутнього вчителя початкових класів до роботи в умовах інклюзивної освіти нині набуває розширеного контексту. Акцентовано увагу на тому, що категорія готовності до професійної діяльності є системною якістю особистості, яка формується у процесі професійної підготовки у закладі вищої освіти. Узагальнено теоретичні підходи учених щодо проблеми готовності майбутнього педагога працювати в умовах інклюзивної освіти. Визначено, що готовність майбутнього вчителя початкових класів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища – це комплекс взаємодіючих психологічних і професійних якостей спеціаліста, що дозволяють здійснювати практичну діяльність на високому рівні й організовувати навчально-виховний процес з учнями молодших класів враховуючи особливості нинішньої системи інклюзивної освіти.

У статті розглянуто деякі теоретичні підходи щодо структури готовності майбутнього педагога до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища і визначено, що готовність майбутнього вчителя початкових класів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища – це двосторонній процес, де одна складова характеризує володіння педагогічними технологіями, знання основ психології та корекційної педагогіки, індивідуальних відмінностей дітей звичайних та з особливими освітніми потребами, використання варіативності у процесі навчання, професійної взаємодії в інклюзивно-освітньому процесі, а друга – емоційне прийняття дітей із різними типами порушень у розвитку, спроможність залучати дітей із різними типами порушень до діяльності на уроці та задоволеність власною педагогічною діяльністю, індивідуальний підхід до кожної особистості, використання варіативності у процесі навчання; уміння приєднати дітей із різними типами порушень до діяльності на уроці, зберігати самоконтроль і долати непередбачені перешкоди та вдовольнити власну педагогічну діяльність.

Ключові слова: вчитель початкових класів, інклюзивна освіта, інклюзивне навчання, інклюзивне освітнє середовище, готовність, структура.

Актуальність. Із першого року навчання дітей з вадами здоров'я у закладі загальної середньої освіти для створення їхньої освітньої траєкторії ключову роль відіграє вчитель початкових класів. Тому від якості його фахової підготовки залежить сформованість високого рівня готовності до виконання функцій професійної діяльності в умовах інклюзії. Тобто вчитель має бути підготовлений до нової професійної ролі.

У межах процесу формування загальноєвропейського освітнього простору проблема модернізації та розвитку підготовки педагогічних кадрів, які забезпечуватимуть інклюзивне навчання в Україні, набуває актуальності. Особливої уваги заслуговує проблема формування професійної готовності учителів початкових класів до роботи в умовах інклюзивної освіти, оскільки спектр їх функцій значно розширюється.

Окрім дидактичної, виховної і розвивальної додаються: просвітницька (інформування громадськості та батьків про позитиви інклюзії); діагностична (вивчення можливостей та потреб дитини); корекційна (добір і проведення психолого-педагогічних заходів щодо виправлення або послаблення недоліків психофізичного розвитку дітей, їхньої адаптації та соціалізації) та рефлексивна (розроблення критеріїв і показників для оцінювання освітніх досягнень учнів, аналізу ефективності навчально-виховного процесу і пошуку способів його коригування). Для виконання цих функцій учитель має володіти глибокими знаннями з фахових дисциплін, методики викладання предметів початкової школи, високим рівнем майстерності в галузі навчально-виховної та розвивальної роботи як зі здоровими учнями, так і з особливостями в розвитку [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки психолого-педагогічна наука збагатилась низкою досліджень, присвячених проблемі підготовки дефектологічних кадрів (Л. Будяк, Е. Данілавічютє, Т. Дегтяренко, В. Засенка, А. Колупаєва, С. Литовченко, О. Таранченко, О. Федоренко та ін.); проблемі підготовки кваліфікованого вчителя до роботи в умовах інклюзії (В. Бондарь, В. Бочарова, Б. Вульфова, І. Демченко, І. Звєрєва, А. Капська, В. Синьова, С. Харченко); проблемі готовності майбутніх учителів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища та її структурі (С. Альохіна, І. Оралканова, Ю. Шуміловська, О. Мартинчук, В. Хитрюк, Ю. Бойчук, О. Бородіна, О. Микитюк та ін.). Безумовно, зазначені вище науковці провели низку досліджень, що торкаються різних аспектів означеної проблеми, але разом з тим було виявлено, що питання сутності та структури готовності майбутніх учителів початкових класів до роботи в умовах інклюзії залишається вивченим не достатньо.

Мета статті – охарактеризувати та проаналізувати сутність та структуру готовності майбутніх учителів початкових класів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з прийняттям закону "Про внесення змін до Закону України "Про освіту" щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг" [9], у якому визначено: "Інклюзивне навчання – це система освітніх послуг, що забезпечує реалізацію права на освіту осіб з особливими освітніми потребами, а також їх соціалізацію та інтеграцію в суспільство; закріплено право на освіту осіб з особливими освітніми потребами і надає їм можливість отримувати освіту в усіх навчальних закладах, передбачає безкоштовне здобуття освіти як у державних, так і в комунальних навчальних закладах, незалежно від "встановлення інвалідності"; передбачено надання психолого-педагогічної, корекційно-розвиткової та іншої допомоги особам з особливими освітніми потребами в системі освіти у порядку з урахуванням їхніх потреб, визначених в індивідуальній програмі розвитку особи з особливими освітніми потребами; надано право батькам осіб з особливими освітніми потребами або її законним представникам у письмовій формі звертатися до загальноосвітніх навчальних закладів, аби останні створювали інклюзивні або спеціальні класи для навчання осіб з особливими освітніми потребами", – почали розроблятись і впроваджуватись низки механізмів вирішення питань, стосовно інклюзивної освіти, які не могли зрушити з місця десятиріччями, збільшилась кількість шкіл з інклюзивним освітнім напрямком в Україні.

Інклюзивна освіта, за визначенням науковця В. Бондаря, виключає будь-яку дискримінацію, забезпечує рівне ставлення до всіх людей, створює спеціальні умови для дітей із особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього

навчального закладу. На думку науковця, інклюзивна освіта – це доступність освіти для всіх, у тому числі й дітей із особливими освітніми потребами, а інклюзивні підходи до їхнього навчання і виховання можуть забезпечити їм досягнення успіху та можливість кращого життя [5].

В. Бондар, досліджуючи проблеми модернізації спеціальної освіти в світлі впровадження інклюзивного навчання в Україні, зазначає, що: "Негативною тенденцією сьогодення є стихійність, поспішність, а часом і волюнтаризм у збільшенні кількості учнів, охоплених інклюзивним навчанням, без одночасного створення і впровадження спеціальних програм, спеціальних методик викладання, розширення діапазону спеціальних освітніх послуг та процедур переходу до інклюзії" [5]. Його слова, як ніколи, є актуальні в наш час.

Процес формування готовності майбутнього вчителя початкових класів до роботи в умовах інклюзивної освіти набуває розширеного контексту. Очевидно, що сучасний учитель початкових класів повинен мати високий рівень фахової, методичної та психологічної видів готовності. Перша з них охоплює систему знань із методології інклюзивної освіти та високий рівень корекційно-педагогічної майстерності; друга полягає у володінні вчителем загально-педагогічними та корекційно-розвивальними технологіями; третя інтегрує у собі особистісні якості педагога (емпатія, толерантність, емоційна підтримка іншої людини, рефлексія тощо). Щоб сформувати у майбутнього вчителя початкових класів окреслені види готовності до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти, необхідно насамперед з'ясувати, з яких компонентів складається ця професійна якість педагога, а щоб визначити якими ж саме додатковими фаховими знаннями, уміннями і навичками доцільно озброїти його, яку модель педагогічної системи професійної підготовки слід упровадити у ВНЗ, потрібно провести психолого-педагогічну діагностику, що потребує розроблення відповідного інструментарію. За обома підходами ми бачимо, що теоретичний аспект готовності неодмінно асоціюється з результатом спеціальної підготовки майбутнього фахівця у ЗВО та є передумовою досягнення успіху в його професійній діяльності.

У багатьох психолого-педагогічних дослідженнях наголошується, що категорія готовності до професійної діяльності є системною якістю особистості, яка формується у процесі професійної підготовки у закладі вищої освіти.

А. Колупаєва, розглядаючи готовність педагога як системоутворюючу установку до діяльності з позитивним результатом та прагненням до вирішення педагогічних завдань, доходить висновку, що вона є складним, багаторівневим, різноплановим особистісним утворенням людини [6].

Г. Алєксєєва акцентує увагу на доцільності розгляду готовності як інтегрального цілого, оскільки характеризується наявністю загальних та специфічних компонентів, що відображають особливості того чи того виду діяльності [2, с.13].

В. Бондарь, В. Засенко визначають основні характеристики готовності: системність, комплексність, особистісна спрямованість. У професійно-педагогічній культурі педагога варто звернути увагу на три взаємопов'язаних компонента: технологічний, інформаційний та аксіологічний. Технологічний передбачає оволодіння сукупністю операціональних та інтелектуальних умінь і навичок, які забезпечують високу якість професійної діяльності вчителя. Даний компонент відображає процесуальні характеристики, форми, методи, засоби. Включає педагогічну взаємодію, організацію та управління процесом, без яких не може бути досягнутий кінцевий результат. Інформаційний окреслює наявність певних знань. Зазначений компонент відповідає за наявність предметно-спеціальних і нормативно-правових знань, що дозволяють приймати ефективні рішення в професійно-педагогічній діяльності. Аксіологічний визначає загальнолюдські та групові цінності, які взаємопов'язані між собою вміннями та навичками, і включає світогляд, у тому числі засвоєння і прийняття цінностей педагогічної праці, визнання свободи особистості всіх учасників педагогічного процесу й особистісну спрямованість, яка проявляється в самореалізації сутнісних сил педагога. Отже, готовність педагога до впровадження інклюзивної освіти повинна проявлятися в здатності у системі освоювати теоретичний матеріал, у тому числі нормативно-правову інформацію, дидактичні та методичні засади педагогічної взаємодії з різними групами учнів. Педагог повинен уміти впроваджувати й ефективно використовувати в освітньому процесі нові педагогічні технології, нові форми організації навчального

процесу. Володіти навичками надання різних видів педагогічної підтримки і створення ситуації успіху для всіх учнів [5].

Згідно з дослідженням С. Альохіної, готовність педагога в роботі інклюзивної освіти – це інформаційна обізнаність, знання педагогічних технологій, оволодіння основ психології та корекційної педагогіки [1].

Науковці С. Альохіна, М. Алєксєєва, Є. Агафонова виділяють два види готовності педагогів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі: професійну та психологічну. Професійна включає в себе інформаційну обізнаність, володіння педагогічними технологіями, знання основ психології та корекційної педагогіки, індивідуальних відмінностей дітей звичайних та з особливими освітніми потребами, здатність до моделювання уроку, використання варіативності у процесі навчання, професійної взаємодії в інклюзивно-освітньому процесі. Психологічна – емоційне прийняття дітей із різними типами порушень у розвитку, спроможність залучати дітей із різними типами порушень до діяльності на уроці та задоволеність власною педагогічною діяльністю [11].

І. Оралканова готовність учителів початкових класів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища визначає як ціннісну орієнтацію особистості, мотивація, педагогічний оптимізм, толерантність, дидактичні знання та методичні уміння і також поділяє на психологічну і професійну. У структуру психологічної готовності входить ціннісна орієнтація особистості, мотивація, толерантність, емпатія, педагогічний оптимізм. Структура професійної готовності представлена комплексом дидактичних знань та комплексом методичних умінь. Перший охоплює знання особливостей побудови процесу навчання і виховання дітей та комунікативних зв'язків із суб'єктами інклюзивної освіти; другий – уміння і навички налагодження комунікативних зв'язків із дітьми та їх батьками, конструювання навчально-виховного процесу в умовах спільного навчання дітей із різними можливостями, працювати у команді фахівців [8].

Дослідниця Ю. Шуміловська пропонує структуру готовності майбутніх учителів до роботи в умовах інклюзивної освіти, в яку увійшли такі компоненти: мотиваційний – сукупність стійких мотивів до роботи в умовах інклюзивної освіти, спрямованість на здійснення ефективного процесу навчання і виховання, визнання кожної дитини суб'єктом навчально-вихованої діяльності, формування внутрішньої готовності до позитивного сприймання дітей із особливостями психофізичного розвитку; когнітивний – система знань і уявлень про проблему інвалідності, особливості психофізичного розвитку осіб з обмеженими можливостями здоров'я й особливості побудови освітнього процесу, у якому вони беруть участь, знання з питань попередження кризових, екстремальних ситуацій та формування сприятливого психологічного клімату життя суб'єктів педагогічного процесу; креативний – відображає творчу активність і особистісні якості педагога, які дозволяють створювати нові матеріальні та духовні цінності, а також розвивати творчий потенціал дітей із особливостями психофізичного розвитку, ураховуючи їхні спроможності; діяльнісний – складається зі способів і прийомів реалізації професійно-педагогічних знань у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами і передбачає формування у майбутніх педагогів відповідних професійних компетенцій [12].

В. Хитрюк інклюзивну готовність педагога розглядає як сукупність когнітивного, емоційного, конативного, комунікативного та рефлексивного компонентів. Когнітивний компонент охоплює наміри і здатність педагога сприймати й усвідомлювати інклюзивну освіту як об'єкт настанови, її концептуальну ідею, сутність, фактори, що зумовлюють її ефективність, а також знання щодо характеристики "особливих" дітей, особливості їхньої навчальної діяльності, уявлення про організацію та зміст освітнього процесу в умовах інклюзивної освіти, ролі суб'єктів освітнього середовища для кожної дитини. Емоційний компонент позначає намір і здатність педагога прийняти (надати позитивну емоційну оцінку) умови інклюзивної освіти, особливості освітнього процесу, учнів із особливими освітніми потребами та інших учасників інклюзивного освітнього простору. Конативний компонент інклюзивної готовності педагога визначено як спонукання до безпосереднього вираження настанови у професійній поведінці (мотиви, усвідомлення доцільності та прийняття цінностей інклюзивної освіти, наміри самореалізації в освітній інклюзії); ціннісне ставлення до особистості кожного учня;

педагогічної діяльності в умовах інклюзивної освіти та ін.; планами, задумами, діями, виявами компетентності, а також збудниками, що випереджують способи планування, ухвалення рішень у професійних ситуаціях в умовах освітньої інклюзії. Комунікативний компонент визначає наміри та здатність педагога організувати взаємодію і спілкування з учасниками інклюзивного освітнього простору, знаходити і використовувати адекватні засоби і техніки комунікації та проектувати її. В основі наміру лежать знання, уміння, компетенції, адекватні бажанню здійснити комунікативні дії або вчинок. Рефлексивний компонент визначає наміри здійснювати аналіз педагогічної діяльності, об'єктами якого виступають: процес взаємодії і спілкування суб'єктів інклюзивного освітнього простору (учнів, їх батьків, учасників групи супроводу дітей із особливими освітніми потребами); освітні результати (знання і компетенції); власна педагогічна діяльність, її компоненти й результати; навчальна діяльність учнів, її компоненти та етапи [10].

О. Мартинчук виокремлює мотиваційний, когнітивний, креативний та діяльнісний компоненти професійно-особистісної готовності майбутнього вихователя в закладах дошкільної освіти до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища. Дослідниця у структурі цього явища визначає і конкретизує дидактичну компетентність, що включає: готовність визначати загальні і конкретні завдання розвитку, навчання і виховання дітей із особливими потребами в загальноосвітньому просторі, здатність ураховувати у навчально-виховному процесі психологічні, вікові, індивідуальні особливості вихованців, а також особливості порушення, готовність здійснювати, ураховуючи спеціальні дидактичні принципи, керівництво пізнавальною діяльністю дітей, давати адекватну оцінку їх діяльності; виховну компетентність: здатність аналізувати і давати психолого-педагогічне трактування поведінки, вчинків, реакцій вихованців, готовність використовувати адекватні віковим, компенсаторним і психологічним можливостям способи, прийоми виховання, залучати їх до культури; комунікативну компетентність: встановлення з дитиною довірчих відносин, запобігання і вирішення конфліктних ситуацій, що виникають між вихованцями, установлення позитивного контакту з батьками; методичну компетентність: готовність до цілевизначення, проектування, планування, реалізації і діагностики навчального процесу та фахового коригування результатів навчання і трансформаційу компетентність: відбір і перетворення навчального, дидактичного та методичного матеріалу [7].

Дослідниця І. Демченко виокремлює у структурі готовності майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти місіонерський компонент, що характеризується такими показниками: доцільність вибору інклюзивно-педагогічного фаху, адекватність ототожнення зі взірцем фахівця з інклюзії, самовідданість служінню ідеалам інклюзивної освіти, стійкість мотивації до діяльності в умовах інклюзії, справжність професійно-інклюзивної спрямованості, абсолютність прийняття цінностей інклюзивної освіти, альтруїзм толерантності у взаєминах із суб'єктами інклюзії, шанобливе ставлення до дітей з обмеженнями в розвитку, відповідальність за результати інклюзивної діяльност компонента; компетентнісний компонент, що характеризується такими показниками: чіткість усвідомлення себе суб'єктом інклюзивної діяльності, адекватність сприйняття умов та учасників освітньої інклюзії, глибина розуміння змісту й реалій інклюзивної діяльності, обізнаність із інклюзивно-освітньою термінологією, системність знань із методології інклюзивної педагогіки, інформаційна мобільність у галузі інклюзивної освіти, продуктивність інклюзивно-педагогічних умінь, здатність забезпечити технологічність інклюзивного навчання, гуманність способів розв'язання педагогічних ситуацій; саморегулятивний компонент, що характеризується такими показниками: адаптивність поведінки в умовах інклюзивної діяльності, реактивність на стресові ситуації інклюзивної діяльності, рішучість у подоланні труднощів інклюзивної діяльності, контрольованість дій в умовах інклюзивної діяльності, адекватність оцінки бажаного й дійсного в інклюзивній роботі, самокоригованість недоліків і помилок в інклюзивній роботі, передбачуваність траєкторії інклюзивної самоосвіти, всеохоплююча творча самореалізація в інклюзивній роботі, перспективність фахового саморозвитку у царині інклюзії [3].

Аналізуючи підходи учених, ми визначаємо готовність майбутнього вчителя початкових класів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища як комплекс взаємодіючих психологічних і професійних якостей, що дозволяють

здійснювати практичну діяльність на високому рівні й організовувати навчально-виховний процес з учнями молодших класів враховуючи особливості нинішньої системи інклюзивної освіти.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, готовність майбутнього вчителя початкових класів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища – це двосторонній процес, де одна складова характеризує володіння педагогічними технологіями, знання основ психології та корекційної педагогіки, індивідуальних відмінностей дітей звичайних та з особливими освітніми потребами, використання варіативності у процесі навчання, професійної взаємодії в інклюзивно-освітньому процесі, а друга – емоційне прийняття дітей із різними типами порушень у розвитку, спроможність залучати дітей із різними типами порушень до діяльності на уроці та задоволеність власною педагогічною діяльністю, індивідуальний підхід до кожної особистості, використання варіативності у процесі навчання; уміння приєднати дітей із різними типами порушень до діяльності на уроці, зберігати самоконтроль і долати непередбачені перешкоди та вдовольнити власну педагогічну діяльність.

Перспективи подальшого дослідження ми вбачаємо у розробці ефективної системи формування готовності майбутніх учителів початкових класів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Література

1. Алехина С. В. Готовность педагогов как основной фактор успешности инклюзивного процесса в образовании. *Психологическая наука и образование*. 2011. № 1. С. 31–54.

2. Алєксєєва Г. М. Сутність і структура готовності майбутніх соціальних педагогів до застосування комп'ютерних технологій у професійній діяльності. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки* / Бердян. держ. пед. ун-т; редкол.: Богданов І. Т. та ін. Бердянськ: БДПУ, 2012. № 2. С. 9–14.

3. Демченко І. І. Готовність учителя початкових класів до роботи в умовах інклюзивної освіти: структура та діагностика: навч.-метод. посіб. Умань: Видавець "Сочінський М.М.", 2014. 160 с.

4. Демченко І. І. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти: автореф. дис. д. пед. наук: 13.00.04; 13.00.03. Умань, 2016. 46 с.

5. Діти з особливими потребами у загальноосвітньому просторі: початкова ланка / За ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенка. Київ, 2004. 152 с.

6. Колупаєва А. А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання : наук.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, Л. О. Савчук: МОН України, НАПН України, Ін-т спец. педагогіки. Київ: АТОПОЛ, 2011. 274 с.

7. Мартинчук О. В. Підготовка майбутніх педагогів до професійної діяльності в умовах іклюзивної освіти. URL: http://www.psyh.kiev.ua.

8. Оралканова И. А. Формирование готовности учителей начальных классов к работе в условиях инклюзивного образования: дисс. … д-ра философии: 6D010300. Алматы, 2014. 163 с.

9. Про внесення змін до Закону України "Про освіту" щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг: Закон України від 23.05.2017 р. № 2053-VIII.

10. Хитрюк В. В. Формирование инклюзивной готовности будущих педагогов в условиях высшего образования: дисс. … д-ра пед. наук: 13.00.08. Калининград, 2015. 390 с.

11. Шевців З. М. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі загальноосвітнього навчального закладу: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 384 с.

12. Шумиловская Ю. В. Подготовка будущего учителя к работе с учащимися в условиях инклюзивного образования: дисс. … канд. пед. наук: 13.00.08. Шуя, 2011. 126 с.

References

1. Alehina, C. V. (2011). Gotovnost' pedagogov kak osnovnoj faktor uspeshnosti inkljuzivnogo processa v obrazovanii [Teachers' readiness as a major factor in the success of an inclusive process in education]. *Psihologicheskaja nauka i obrazovanie – Psychological science and education*. 1, 31–54 [in Russian].

2. Alieksieieva, H. M. (2012). Sutnist' i struktura hotovnosti majbutnikh sotsial'nykh pedahohiv do zastosuvannia komp'iuternykh tekhnolohij u profesijnij diial'nosti [The essence and structure of future social educators' willingness to use computer technologies in their professional activities]. *Zbirnyk naukovykh prats' Berdians'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Pedahohichni nauky – Collection of scientific works of Berdyansk State Pedagogical University. Pedagogical Sciences.* I. T. Bohdanov (Ed.). Berdians'k: BDPU. 2, 9–14 [in Ukrainian].

3. Demchenko, I. I. (2014). *Hotovnist' uchytelia pochatkovykh klasiv do roboty v umovakh inkliuzyvnoi osvity: struktura ta diahnostyka* [Primary teachers' readiness to work in inclusive education: structure and diagnostics]. Uman' Vydavets' "Sochins'kyj M.M." [in Ukrainian].

4. Demchenko, I. I. (2016). Teoretychni i metodychni zasady pidhotovky majbutn'oho vchytelia pochatkovykh klasiv do profesijnoi diial'nosti v umovakh inkliuzyvnoi osvity [Theoretical and methodological bases of preparation of the future elementary teacher for professional activity in the conditions of inclusive education]. *Extended abstract of Doctor's.* Uman' [in Ukrainian].

5. *Dity z osoblyvymy potrebamy u zahal'noosvitn'omu prostori: pochatkova lanka* [Children with special needs in general education: entry level]. V. I. Bondaria, & V. V. Zasenka (Ed.). Київ, 2004 [in Ukrainian].

6. Kolupaieva, A. A., & Savchuk, L. O. (2011). *Dity z osoblyvymy osvitnimy potrebamy ta orhanizatsiia ikh navchannia* [Children with special educational needs and organization of their education]. MON Ukrainy, NAPN Ukrainy, In-t spets. pedahohiky. Київ: ATOPOL [in Ukrainian].

7. Martynchuk, O. V. Pidhotovka majbutnikh pedahohiv do profesijnoi diial'nosti v umovakh ikliuzyvnoi osvity [Preparing future teachers for professional activities in an inclusive education]. URL: http://www.psyh.kiev.ua [in Ukrainian].

8. Oralkanova, I. A. (2014). Formirovanie gotovnosti uchitelej nachal'nyh klassov k rabote v uslovijah inkljuzivnogo obrazovanija [Formation of readiness of primary school teachers to work in inclusive education]. Doctor's thesis. Almaty [in Russian].

9. Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy "Pro osvitu" schodo osoblyvostej dostupu osib z osoblyvymy osvitnimy potrebamy do osvitnikh posluh [On Amendments to the Law of Ukraine "On Education" on the peculiarities of access of persons with special educational needs to educational services]. *Zakon Ukrainy vid 23.05.2017 r. № 2053-VIII* [in Ukrainian].

10. Hitrjuk, V. V. (2015). Formirovanie inkljuzivnoj gotovnosti budushhih pedagogov v uslovijah vysshego obrazovanija [Formation of inclusive readiness of future teachers in the conditions of higher education]. Doctor's thesis. Kaliningrad [in Russian].

11. Shevtsiv, Z. M. (2017). *Profesiina pidhotovka maibutnikh uchyteliv pochatkovoi shkoly do roboty v inkliuzyvnomu seredovyshchi zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu* [Vocational training for future primary school teachers to work in an inclusive environment of a comprehensive educational institution]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].

12. Shumilovskaja, Ju. V. (2011). Podgotovka budushhego uchitelja k rabote s uchashhimisja v uslovijah inkljuzivnogo obrazovanija [Preparing a future teacher to work with students in inclusive education]. Candidate's thesis. Shuja [in Russian].

Бобро А. А.
кандидат педагогических наук, ассистент кафедры педагогики, начального образования и образовательного менеджмента Нежинского государственного университета имени Николая Гоголя,

Бобро Л. В.
кандидат педагогических наук, ассистент кафедры дошкольного образования Нежинского государственного университета имени Николая Гоголя,

Дубровская Л. А.
кандидат педагогических наук, доцент кафедры педагогики, начального образования и образовательного менеджмента Нежинского государственного университета имени Николая Гоголя,

Мовчан В. А.
учитель начальных классов Дружбинского заведения общего среднего образования I–III ступеней Ичнянского района Черниговской области.

Готовность будущего учителя начальных классов к работе в условиях инклюзивной образовательной среды

Статья посвящена анализу сущности и структуры готовности будущих учителей начальных классов к работе в условиях инклюзивного образовательного среды. В статье отмечается, что процесс формирования готовности будущего учителя начальных классов к работе в условиях инклюзивного образования в настоящее время приобретает расширенного контекста. Акцентировано внимание на том, что категория готовности к профессиональной деятельности является системным качеством личности, формируется в процессе профессиональной подготовки в вузе высшего образования. Обобщены теоретические подходы ученых по проблеме готовности будущего педагога работать в условиях инклюзивного образования. Определено, что готовность будущего учителя начальных классов к работе в условиях инклюзивного образовательного среды – это комплекс взаимодействующих психологических и профессиональных качеств специалиста, позволяющие осуществлять практическую деятельность на высоком уровне и организовывать учебно-воспитательный процесс с учащимися младших классов учитывая особенности нынешней системы инклюзивного образования.

В статье рассмотрены некоторые теоретические подходы по структуре готовности будущего педагога к работе в условиях инклюзивной образовательной среды и определено, что готовность будущего учителя начальных классов к работе в условиях инклюзивной образовательной среды – это двусторонний процесс, где одна составляющая характеризует владение педагогическими технологиями, знание основ психологии и коррекционной педагогики, индивидуальных различий детей обычных и с особыми образовательными потребностями, использование вариативности в процессе обучения, профессионального взаимодействия в инклюзивном образовательном процессе, а вторая – эмоциональное принятие детей с различными типами нарушений в развитии, способность привлекать детей с различными типами нарушений в деятельности на уроке и удовлетворенность собственной педагогической деятельностью, индивидуальный подход к каждой личности, использование вариативности в процессе обучения; умение присоединить детей с различными типами нарушений в деятельности на уроке, сохранять самоконтроль и преодолевать непредвиденные препятствия и удовлетворить собственную педагогическую деятельность.

Ключевые слова: учитель начальных классов, инклюзивное образование, инклюзивное обучение, инклюзивная образовательная среда, готовность, структура.

Bobro A. A.
Candidate of Pedagogic Sciences (PhD), Assistant Professor of the Department of Pedagogics, Elementary Education and Educational Management of Gogol State University of Nizhyn,

Bobro L. V.
Candidate of Pedagogic Sciences (PhD), Assistant Professor of the Department of Preschool Education of Gogol State University of Nizhyn,

Dubrovska L. O.
Candidate of Pedagogic Sciences (PhD), Associate Professor of the Department of Pedagogics, Elementary Education and Educational Management of Gogol State University of Nizhyn,

Movchan V. O.
Elementary School Teacher at School of Druzhba, Ichnia district, Chernihiv region, Ukraine

Future elementary school teacher's readiness to work in the conditions of the inclusive education

The article is devoted to the analysis of the content and structure of future elementary school teacher's readiness to work in an inclusive educational environment. The article emphasizes that the formation of elementary school teacher's readiness to work in an inclusive education is now acquiring an expanded context. The authors argue that the category of readiness for professional activity is a personal systemic quality which is formed during the process of professional training at a higher education establishment. The scientific theoretical approaches concerning this problem are generalized. It is determined that elementary school teacher's readiness to work in an inclusive educational environment is a complex of interacting psychological and professional qualities, allowing to carry out practical activities at a high level

and organize educational process with elementary classes students taking into account the features of the current inclusive education system.

The article reveals some theoretical approaches to the structure of elementary school teacher's readiness to work in an inclusive educational environment. The authors prove that it is a complex process where one component characterizes such aspects as: pedagogical skills; psychology and correctional pedagogy knowledge; understanding of individual differences of ordinary children and ones with special educational needs; usage of various methods in the process of education and professional interaction while inclusive education. The second component implies the emotional acceptance of children with different types of developmental disorder; the ability to involve children with different types of disorders into classroom activities; feeling satisfied with pedagogical activities; an individual approach to each person; variability in the teaching process; self-control and the ability to overcome unforeseen obstacles.

Key words: elementary school teacher, inclusive education, inclusive learning, inclusive educational environment, readiness, structure.